

Nagy Katalin¹ – Mezei József²

A biztonságtudatosítás megjelenése a terrorelhárítás területén

The beginning of the security awareness program in the field of counterterrorism

A terrorcselekmények már az ókortól kezdve jelen vannak az egyes társadalmak életében. Habár az elmúlt évszázadokban tartalmuk, megjelenési formáik jelentős változáson mentek át, fő jellemzői, az erőszakkal való fenyegetés és az erőszak alkalmazása a társadalommal szemben, megmaradt. Kijelenthető, hogy a jelenlegi körülmények alapján a közeljövőben is számolni kell ennek veszélyével. A terrorcselekmények bekövetkezése esetén jelentkező közvetlen és közvetett károk nagysága, jelentősége okán a terrorelhárítás is egy olyan terület, ahol a prevencióra, azon belül is a biztonságtudatosság fokozására kiemelt figyelmet kell fordítani. A rendészeti és nemzetbiztonsági szervek részéről folytatott ilyen célzatú tevékenység ugyanis jelentős segítséget nyújthat a társadalom részére a megelőzésben, valamint az esetlegesen bekövetkező terrorcselekmények negatív hatásainak minimalizálásában. Ennek jelentőségét felismerve több ország, köztük hazánk is indított különböző prevenciók célzatú programokat az elmúlt években a terrorelhárítás területén.

Kulcsszavak: terrorizmus, prevenció, biztonságtudatosság

Terrorist acts have occurred in the lives of certain societies since antiquity. Although their content and forms have undergone significant changes over the past centuries, their main characteristics, the threat of violence and the use of violence against society, have remained. It can be established that the phenomenon poses a real risk in the current circumstances. Due to the magnitude and importance of direct and indirect damages in case of a terrorist attack, the counter-terrorism also belongs to those areas which must be paid particular attention in order to prevent terrorism and, in particular, to raise security awareness. Indeed, activities by law enforcement

¹ Nagy Katalin, Terrorelhárítási Központ, ORCID: 0000-0002-1386-6896

² Mezei József egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, ORCID: 0000-0002-2625-6317

and national security agencies can support the society in preventing and mitigating the negative effects of terrorist attacks. Recognising the importance of prevention, several countries including Hungary have launched various prevention programs in the field of counter-terrorism in recent years.

Keywords: terrorism, prevention, security awareness

Bevezető

A terrorizmus nagyon régóta jelen van az emberi társadalmakban, már az ókortól kezdve alkalmazták egyes szervezetek azt a módszert, hogy céljaikat az ellenfeleik vagy meghatározott társadalmi csoportok megfélemlítésével, erőszakos cselekedetek elkövetésével érték el. Napjainkban viszont a terrorizmus mindennapivá vált. Ha csak a szűkebb környezetünket, Európát nézzük, 2018-ra a terrorcselekmények száma ugyan 40%-al csökkent 2017-hez képest, azonban az elkövetett 245 esemény még így is rendkívül sok.³ Ezen belül az Európai Unióban (a továbbiakban: EU) 2018-ban 219 terrortámadás történt. A 24 dzsihadista indított támadás következtében 13 ember halt meg és 46 megsérült.⁴ Ezen túl egy dzsihadista támadás meghiúsult Spanyolországban, és 16 támadást megakadályoztak a hatóságok. Dzsihadista támadásokkal kapcsolatban 511 embert tartóztattak le.⁵ A támadások célpontjai főleg civilek voltak.

A terrorcselekmények elkövetési formája egyre változatosabb képet mutat. A leggyakoribbak a robbantásos merényletek, de előfordulnak emberrablások, túszejtések, gyújtogatások, illetve megjelent a cyberterrorizmus is.⁶ Európában az elmúlt években megjelentek a gépjárművel tömegbe hajtásos elkövetési módok,⁷ előfordultak gépfegyveres,⁸ illetve egyre gyakrabban kések támadások.⁹ Ezen túlmenően 2018-ban három olyan eset is volt, amikor a tervezett terrortámadások kapcsán felmerült vegyi, biológiai, radiológiai vagy nukleáris fegyverek használata is.¹⁰

A terrorizmus egy globális, állandósult, számossága és az általa okozott közvetlen és közvetett károk alapján jelentős, sokféle megjelenési formájú biztonsági kihívássá vált az elmúlt néhány évtizedben. Az ellene való fellépés aktuálisan már egy összetett, egymásra épülő és ható feladatrendszerként jelenik meg a terrorelhárító szervezeteknél. A 2000-es évek elején az USA-ban és Európában végrehajtott terrortámadások

³ Global Terrorism Index 2019.

⁴ Terrorism Situation and Trend Report 2019.

⁵ www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/security/20180703STO07125/terrorizmus-az-eu-ban-tamadasok-es-letartoztatások-az-elmúlt-években (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)

⁶ www.terrorism-research.com/incidents/ (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)

⁷ 2016. július 14-én, Nizza tengerpartján az ünneplő tömegbe hajtott Mohamed Lahouaiej-Bouhlel, egy 31 éves tunéziai férfi. A támadás következtében 86 ember halt meg, köztük 10 gyermek. 304 néző megsérült. www.history.com/this-day-in-history/2016-nice-terrorist-attacks (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)

⁸ Ilyen volt 2015. január 7-én, Párizsban a Charlie Hebdo szerkesztősége ellen végrehajtott támadás, amit Saïd és Chérif Kouachi hajtott végre. A támadásban 12 személy halt meg és 11 megsebesült. www.cnn.com/2015/01/21/europe/2015-paris-terror-attacks-fast-facts/index.html (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)

⁹ 2019. november 29-én Usman Khan két embert megölt, hármat megsebesített a London Bridge-en elkövetett támadás során. www.bbc.com/news/uk-50594810 (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)

¹⁰ Terrorism Situation and Trend Report 2019.

következményeként, a veszély jelentőségére tekintettel, az eredményes fellépés érdekében a nyugati demokráciákban az egyes országok illetékes szervezetei többféle intézkedést tettek a kockázatok megelőzésére. Egyrészt koordinációs szervezeteket hoztak létre az együttműködés hatékonyabbá tétele érdekében, az információcsere fejlesztése céljából.¹¹ Ezen túlmenően biztonságtudatosítási programokat indítottak a társadalom különböző csoportjai irányába.

Az EU terrorellenes stratégiájában a feladatokat négy csoportba sorolják: 1. megelőzés, 2. üldözés, 3. védekezés, 4. reagálás.¹² A megelőzés, amivel ezen írásban foglalkozunk, valamely nem kívánatos állapot bekövetkezésének elkerülését célozza. A megelőző tevékenység során az emberek biztonságtudatosságának fejlesztése csak az egyik lehetőség, ezen túlmenően a prevenció tevékenységnek még számos megjelenési formája lehet, azonban ezen intézkedések közvetlenül vagy közvetetten, de minden esetben az embert célozzák. A különböző veszélyek kapcsán a biztonságos állapot megtartását szolgáló vagy a veszély hatásait csökkentő emberi viselkedés tanulható, és a legtöbb emberben az ehhez szükséges tudás nagyon sok területen idővel tapasztalatszerzéssel, önképzés eredményeként fel is halmozódik. Napjainkban azonban újabb és újabb biztonsági kihívások jelennek meg környezetünkben, amelyek gyakran jelentős veszélyt is hordoznak. Erre tekintettel bizonyos területeken, mint például a nemzetbiztonsági kockázatok közé tartozó terrorcselekmények esetében kiemelten fontos, hogy a megelőző intézkedések részeként folytatott, a biztonságtudatosság fokozását célzó tevékenységgel a megelőzéshez szükséges tudás megszerzésének folyamatát lerövidítsük. Ez a módszer kapta a nemzetbiztonság területén a biztonságtudatosítás¹³ elnevezést, amely nem más, mint a nemzetbiztonsági kockázatok szempontjából érintett személyi kör biztonsági ismereteinek, képességeinek célirányos fejlesztése.

A biztonságtudatosítással a nemzetbiztonsági szervezetek célja sokrétű, amelybe beletartozik:

- az állampolgárok tájékoztatása a biztonsági kockázatokról,
- nem kötelező érvényű javaslatok, ajánlások megfogalmazása a veszélyhelyzetek megelőzése érdekében, és a vészhelyzet bekövetkezése során követendő magatartásra vonatkozóan,
- a kölcsönös információcserét lehetővé tevő csatornák kialakítása,

¹¹ Az Egyesült Királyságban 2003-ban új szervezatként létrehozták a Belső Biztonsági (British Security Service, közismert, nem hivatalos megnevezéssel MI5) Szolgálat keretében az Egyesített Terrorizmuselméleti Központot (Joint Terrorism Analysis Center – JTAC), míg a Német Szövetségi Köztársaságban 2004-ben a Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatalon belül a Közös Terrorelhárító Központot. Az USA-ban 2004-ben létrehozták a Nemzeti Terrorizmus Elleni Központot, amely elemzi és összesíti a terrorizmussal kapcsolatos valamennyi hírszerzési információt. Az Oroszországi Föderációban a Szövetségi Biztonsági Szolgálat (FSZB) vezetőjének irányítása alatt 2006-ban hozták létre a Nemzeti Terrorellenes Bizottságot, míg Svédországban 2005-ben a szolgálatok koordinációjáért felelős szervezetet, a Terrorelhárítási és Együttműködési Tanácsot, amelyet a Polgári Nemzetbiztonsági Szolgálat főigazgatója elnököl. Hazánkban 2003-ban hozták létre a Nemzetbiztonsági Hivatal keretében a Terrorellenes Koordinációs Bizottságot (TKB), amely a nemzetbiztonsági és rendőri szervek által begyűjtött terrorszempontból releváns információkat elemezte, értékelt, kormányzati tájékoztatókat készített, továbbá összehangolta az érintett szervezetek műveleti tevékenységét.

¹² www.consilium.europa.eu/hu/policies/fight-against-terrorism/ (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)

¹³ A nemzetközi gyakorlatban az „awareness” kifejezéssel találkozhatunk tekintettel arra, hogy ezt a fajta tevékenységet nyugati tapasztalatok alapján vezették be a szolgálatok.

- az esetleges későbbi együttműködés kereteinek megteremtése,
- a szolgálatok iránti bizalom kialakítása,
- a szolgálatok társadalmi elfogadottságának növelése,
- a társadalommal való kapcsolat erősítése.

A célok megfogalmazása kapcsán fontos szempont, hogy a biztonság tudatosítás során nem az az eredmény, ha az állampolgárok hozzászoknak a félelemérzethez.¹⁴ A cél az, hogy a felkészített személyek el tudják kerülni a kockázatokat, illetve a kockázatok esetleges észlelésekor megfelelő időben helyes válaszokat tudjanak adni.

A nemzet biztonságát érintő kockázatok esetében a biztonság tudatosság növekedése során az alábbi területek érintettek:

- a kockázatok részletes (motivációk, szereplők, célok, eszközök, módszerek, megnyilvánulási formák, stb.) bemutatása,
- esettanulmányok az összefüggések megértéséhez,
- a problémakörrel foglalkozó szervezetek bemutatása, benne a velük való kapcsolatfelvétel lehetőségeinek az ismertetése,
- azon gyanús jelek, ráutaló magatartások ismertetése, amelyek jelentése a szolgálatok, hatóságok felé indokolt,
- a megelőzést segítő javaslatok összesítése,
- a kockázat realizálódásakor, a negatív hatások csökkentése érdekében követendő magatartásformák.

A biztonság tudatossági programok napjainkra komplex rendszerré váltak, amely azonban egy több éve tartó – közel sem befejezett – folyamat eredménye.

A biztonság tudatosság igényének és fokozásának megjelenése, célcsoportjának bővülése a terrorelhárításban a 21. század új típusú terrorkihívásai tükrében

A társadalom tagjai számára a biztonság tudatos viselkedéssel kapcsolatos ismeretek terjesztése már a 20. században is jelen volt, leginkább az egészségügyi vészhelyzetek,¹⁵ illetve természeti katasztrófa helyzetek elleni felkészülés tekintetében.¹⁶

A terrorszempontú biztonság tudatosság kialakulása, illetve napjainkban ennek fokozása a társadalmi szereplők között leginkább a 21. század elejéhez köthető. Az elmúlt két évtizedben rohamos fejlődésen ment keresztül a terrorizmus elleni védekezéssel kapcsolatos ösztársadalmi igény a világban, ezen belül is leglátványosabban az Amerikai Egyesült Államokban (USA).

Az amerikai és az európai társadalom újságolvasó része a 20. század végén nagy általánosságban informálódhatott a terrorizmusról mint jelenségről, valamint

¹⁴ KASZNÁR 2017.

¹⁵ www.mnopedia.org/event/influenza-epidemic-minnesota-1918 (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.); www.immunology.org/spanish-flu-poster-1918-and-2005 (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)

¹⁶ <https://slideplayer.com/slide/9334617/> (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)

a világban jelen lévő terrrorszervezetekről, korábban elkövetett terrorcselekményekről elsősorban szakmai lapokból, újságcikkekből, a nagyvilágban megtörtént terrortámadásokat bemutató cikkgyűjteményekből. A témakörnek azonban mindenki számára elérhető szakirodalma, illetve tematikus, több médiumon átívelő anyaga, valamint központosított, akár tantervi képzésekben avagy fakultatív programokban való előfordulása nem volt jellemző, ahogyan a társadalom ezirányú információéhsége sem volt kézzelfogható.

A 21. század kezdetén az USA-ban végrehajtott, a köztudatba 9/11 néven bevonult terrorcselekmény¹⁷ – amely nagyvárosokban, repülőgépekkel, ikonikus épületekbe hajtó öngyilkos terroristamerénylők által elkövetett és nagyszámú civil áldozattal járó merényletekben öltött testet –, az új világban változást indított el a társadalmi gondolkodásban, illetve a társadalomnak a terrorcselekmények elleni védekezésbe történő bevonásával kapcsolatos addigi szakmai álláspontban.

Az amerikai tanári közösségben azonnal megfogalmazódott a kérdés, hogyan lehetne bemutatni és vitatémaként feldolgozni a terrorizmushoz, a (terror)támadásokhoz, a konkrét 9/11 terrortámadáshoz, az iszlámhoz, az arab és muszlim közösség elleni diszkriminációhoz kapcsolódó ismeretanyagot, ezzel segítséget nyújtva a társadalom szereplőinek a problémakör és a történetek megértéséhez. Az amerikai kormányzat, köszönhetően az olyan médiafelületek jelenlétének, mint az internet, a tanári igényekre szinte azonnal reagált. Oktatási módszereket, információs lehetőségeket (cikkek, könyvek, stb.) ajánlott angol és német nyelvű weboldalakon keresztül a hirtelen megnövekedett tudásszomj és információs igény kielégítésére.¹⁸ A társadalom terrorszempontú biztonságtudatosítási igénye az új világban bekövetkezett pusztító terrortámadás után tehát azonnal jelentkezett, amelyet első mérföldkőnek tekinthetünk a biztonságtudatosítás témakörében. Hangsúlyozandó azonban, hogy ez a reagálás nem egy szisztematikus, komplex terrorprevenációs intézkedés volt a civil társadalom felé, csupán reaktív jelleggel válaszolt a kormányzat az ez irányból észlelhető félelmekre, a megfogalmazott magyarázatokra, valamint az okok keresésére a hirtelen rendelkezésre álló eszközeivel, tudásanyagával.

A terrorprevenáció kialakításával, bevezetésével, a folyamat hatékony fejlesztésével és a hosszú távú folytatásával összefüggő intézkedések megvalósíthatósága kapcsán elsőként a politika szintjén kezdődött el a válaszkérés, amelynek keretében a kormányzat a társadalom biztonsági és védelmi szereplőit és a nemzetközi katonai és biztonsági szövetségeket szólította meg. Az idő előrehaladtával megfogalmazódott az igény arra is, hogy a témakört széles körben és mélységében ismerő, azt oktatni tudó kutatói és szakmai réteg felduzzasztása érdekében nemzeti és nemzetközi szintű fórumokat, szövetségeket hozzanak létre. Megfelelő mennyiségű felkészült szakember és szakmai ismeretanyag hiányában ugyanis csak korlátozottan lett volna megvalósítható a társadalmi szereplők felkészítése, érdeklődésük fenntartása, illetve folyamatos nyitottságuk, cselekvőképességük és -készségük biztosítása.

A terrorprevenáció már 2003-ban megjelent az Egyesült Nemzetek Szervezete Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala terrorprevenációs részlegének

¹⁷ www.history.com/topics/21st-century/9-11-attacks (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)

¹⁸ <https://usa.usembassy.de/classroom/terrorism.htm> (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)

munkája részeként. Majd az amerikai kormányzati, illetve kormányközeli szervekhez is begyűrzött az általános terrorprevenációs fogalom használata¹⁹ és az ehhez kapcsolódó ajánlások, összefoglaló anyagok készítése.

A politikai és katonai szintű válaszkérés után a társadalom további, a terrorcselekmények szempontjából releváns szereplőinek – úgymint a létfontosságú létesítmények és rendszerelemek üzemeltetőinek, az ezekhez kapcsolódó ágazati szereplőknek, további stratégiai vállalatok vezetőinek, nagy tömegeket vonzó programok szervezőinek, stb. – megközelítése következett, és csupán ezután lehetett arról elgondolkodni, hogy a civil lakosság, azaz az utazó, nyaraló, szórakozó, dolgozó, tanuló civil közösségek terrorprevenációs felkészítése hogyan lehetséges.

Lényeges körülmény, hogy kezdetben a terror elleni küzdelmet, ezáltal a kapcsolódó prevenciót a társadalom kormányzati, azaz a hivatásos rendészeti, rendvédelmi, továbbá titkosszolgálati, katonai szervezetek kötelezettségeként értelmezte, és nem merült fel a társadalom tagjaiban az egyén felelősségvállalása, felkészülése, avagy tenni akarásának szüksége.

Nem mehetünk el szó nélkül amellett, hogy a katonai és titkosszolgálati együttműködések – leginkább az információcsere révén – egyre inkább fokozódtak a terrorcselekmények megelőzése és a terroristák mozgásának korlátozása céljából, így a prevenció szükséglet fontossága már ezeken a csatornákon begyűrzött Európába szinte egyidőben az USA-ban jelentkező igényekkel. Ezen túlmenően 9/11 után nem sokkal Európában is több terrortámadást hajtottak végre civil állampolgárok ellen,²⁰ így az európai társadalom terrorszempontú veszélyekre és védekezési lehetőségekre való felkészítése ezáltal is előtérbe került.

Európában tehát ugyanúgy megjelent a 21. század első évtizedében a terrorprevenáció fogalma a politikai szintén, a politikai döntéshozatalban, de ugyanazon karakterekkel bírt, mint az USA-ban, azaz nem széleskörűen szólt a társadalom valamennyi szereplőjéhez, ugyanakkor az igény a civil lakosság felkészítésére és annak lehetőség szerinti befogadására – leginkább a terrortámadásokat közvetlenül elszennvedett országokban – fokozódott.

A terrorcselekmények megelőzése a prevenció szűkebb és célzottabb értelmezését vonja maga után, amely inkább proaktív, azaz megfigyelést követően, a megfelelő konzekvenciák levonása után születhetnek döntések és veheti kezdetét a szükséges intézkedéssorozat.²¹

A társadalom szélesebb körét érintő prevenció programok megtervezése, összeállítása, gyakorlatba történő átültetése kapcsán hangsúlyozandó, hogy a terrortámadások elkövetési módzatainak és előfordulása okainak, illetve célpontjainak folyamatos vizsgálata szükséges ahhoz, hogy a társadalmat az aktuális veszélyek elleni védekezésre tudjuk felkészíteni. Nagy hangsúlyt kell fektetni arra, hogy az általános terrorizmussal kapcsolatos ismeretanyag mellett a gyakorlati felkészítésüket

¹⁹ www.dhs.gov/science-and-technology/terrorism-prevention (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)

²⁰ www.history.com/this-day-in-history/terrorists-bomb-trains-in-madrid (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.); www.britannica.com/event/Beslan-school-attack (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.); www.bbc.com/news/uk-33253598 (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.); www.theguardian.com/world/2010/mar/29/moscow-metro-bombs-explosions-terror (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)

²¹ www.unodc.org/unodc/en/terrorism/index.html (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)

a leginkább fenyegető veszélyek beazonosítása után célirányosan hajtsa végre a szakértői csoport, a leghatékonyabb eszközök felhasználásával.

A 21. század első évtizedében elkövetett európai és amerikai terrorcselekmények esetében az figyelhető meg, hogy a katonai és politikai stratégiai célpontok helyett más típusú, elsősorban a civil társadalommal szorosabb kapcsolatban álló célpontok ellen követik el a támadásokat. A terrorizmus célpontjainak köre kibővült, illetve átalakult, előtérbe kerültek az úgynevezett puha célpontok ellen elkövetett támadások, amelyek jellemzői, hogy olyan gyengén védett vagy nehezebben védhető helyek, ahol nagyszámú tömeg jelenlétére lehet számítani és egy esetleges támadás jelentős médiafigyelmet válthat ki, illetve komoly gazdasági kihatása lehet.²²

Az elmúlt időszakban az USA-ra és Európára, illetve tulajdonképpen a teljes kereszténységre és nyugati értékrendre a szélsőséges terroristaszervezet, az apokaliptikus Iraki és Levantei Iszlám Állam (Islamic State of Iraq and the Levant – ISIL) terrorszervezet aktivizálódása jelentette a legnagyobb olyan fenyegetést, amelyre nem volt felkészülve a társadalom. Az eddig ismert terrorszervezetek felépítéséhez képest szervezete módosult, pókhálószerű struktúrárt öltött, és 2014. július 5-e óta önálló kalifátusként működött 2019. március 23-ig. Az ISIL-t önálló oktatási rendszer, média-, közigazgatási és szociális ellátó hálózat is jellemezte. Ezek a jellemzők előre vetítették, hogy a terrorcélpontok kiterjedtsége és diverzifikáltsága, egyúttal akár egyidejű támadások megjelenése is várható a nagyvilágban, és érezhető közelségbe került propagandarészlegének aktív tevékenysége révén, az európai szinten.²³

A terrorcélpontok megváltozása mellett az elkövetési módokat és eszközökben is változás volt megfigyelhető, illetve eddig a fejlett társadalmakat elkerülő, új típusú támadások következtek be. Az ISIL terroristái a legtöbb támadásnál ugyanazokat a modus operandikat és fegyvertípusokat használták, mint korábban Szíriában és Irakban. Az alkalmazott fegyverek előállítás, beszerzése, használata olcsóbb és egyszerűbb, hatékonyságuk pedig megfelelő volt mind a félelemkeltést, mind pedig a civil áldozatszámokat tekintve. A robbanószerek, elsősorban az otthon előállítható triaceton-triperoxid (TATP) robbanószer, az öngyilkos támadáshoz használt robbanómellények, a tömegbe hajtásos fegyverként használt gépjárművek, gépjárműbe rejtett robbanószer (Vehicle-Borne Improvised Explosive Device – VBIED), a szűrő- és vágófegyverek, az automata fegyverek mind-mind megjelentek az amerikai és az európai színtereken a sajnálatosan elharapódzó számú terrortámadásokban. A támadásokat elkövetők az ISIL nevében cselekedtek és relatíve komplex támadások tervezésére voltak képesek gyorsan és hatékonyan, illetve nemcsak csoportokban, hanem kis számban vagy egyedül, akár parallel több helyszínen és egyre gyakrabban magányos elkövetőként.²⁴

Az új típusú terrortámadásokat váratlanul, előre szinte nem felderíthető és nehezen detektálható módon hajtották végre az ISIL harcosai a civil lakosság ellen. Ez a lakosság nagyfokú félelmét, ezáltal pedig a támadás elleni felkészülésért tenni akaró szereplők számának ugrásszerű növekedését idézte elő. A kormányzati, rendészeti, rendvédelmi, katonai és terrorelhárító szakmai szereplők egyre szorosabb

²² JASENSZKY 2019, 7.

²³ RESPERGER 2006.

²⁴ www.europol.europa.eu/publications-documents/changes-in-modus-operandi-of-islamic-state-revisited (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)

együttműködésbe, a közös kutatások és fejlesztések fokozásába kezdtek az állami, félállami, nem kormányzati szereplőkkel, kutatóközpontokkal. A politikai szintű döntéshozás és végrehajtás mellett alacsonyabb, leginkább nemzeti, EU-s és USA-beli szakmai szintű döntés és cselekvés vette kezdetét annak érdekében, hogy a prevenciós intézkedések, eszköztárak fejlesztését felgyorsítsák, és a társadalom eddig meg nem célzott szereplőinek felkészítését megkezdjék, illetve fokozzák, mellette folyamatosan fejlesztve saját ismereteiket, oktatási/felkészítési metodikájukat is. A civil szereplőket megcélzó terrorszemponturnak biztonságtudatosság fokozása és a prevenció fejlődése folyamatos, azonban hangsúlyozandó, hogy a már terrortámadást megtapasztalt nemzetek ezirányú nyitottsága érthetően nagyobb.

A nemzetközi terrorellenes társadalmi prevenciós intézkedések evolúciója a 21. században

A 21. század első évtizedében a nemzetközi politikai és szakpolitikai színtereken mind az USA-ban, mind pedig Európában, dedikáltan megjelentek a terrorellenes lépések, amelyek a nemzeti terrorellenes stratégiákban testesültek meg. Később megalakultak szakmai bizottságok, szövetségek, fórumok,²⁵ amelyek strukturálták és tematizálták a terrorizmus veszélyeit, és a szakemberek folyamatos és rendszeres együttműködése révén próbáltak ajánlásokat, cselekvési terveket megfogalmazni, természetesen a trendek alakulásával összhangban. Ezek a platformok elsősorban a katonai és rendészeti/rendvédelmi, titkosszolgálati területeken szolgálatot teljesítő szakértőknek, kutatóknak szóltak. Ez természetes részhalmaza, egyben első szintje a terrorprevenciós szemléletet magának érző társadalmi szereplőknek.

Ezentúl azonban megoldást kellett találni a társadalom további tagjai számára dedikált felkészítőanyagok összeállítására, kivitelezésére, illetve annak célirányos és hatékony terjesztésére. Tekintettel arra, hogy a társadalom heterogén, tagjai a biztonságtudatosság fokozásának szempontjából jelentősen különböznek, sikeres megszólításuk és meggyőzésük egységes formában és módon nem vezet célra. Ezért bizonyos tulajdonságok, szempontok szerint kisebb-nagyobb csoportba rendezésük és a csoportok főbb jellemzőinek mélyebb ismerete vált indokolttá. Ezt elérendő egyre több félállami, illetve nem kormányzati szereplő (úgynevezett NGO), ernyőszervezet, szövetség és különböző tudományos szakterület megszólítása történt meg, ugyanis közülük többnek a kutatási, működési területe célzottan a társadalom szereplőinek egyes csoportjaira, illetve speciális szakterületekre – például a pszichológiai attitűdök feltérképezésére – irányul, ezáltal jól hasznosítható ismeretanyaggal rendelkeznek

²⁵ www.un.org/sc/ctc/about-us/ (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.); www.thegctf.org/ (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.); https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/counter-terrorism_en (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)

a társadalmi csoportok megszólításához, megközelítéséhez. Ez a holisztikus megközelítést támogatta és ezáltal átfogó segítséget nyújtott.²⁶

Ezen túlmenően e szervezetek közül több a meglévő portfóliójába illesztve maga is megjelentetett többek között a terrorfenyegetés előfordulását csökkentő, illetve annak negatív következményeit minimalizáló fizikai, informatikai és humánbiztonsági ajánlásokat, oktatási anyagokat különféle szektorszereplőknek, illetve segítették a rendészeti/rendvédelmi és titkosszolgálati szakembereket tanácsaikkal, közös háttéranyagok és programok kidolgozásával, ami a terrorizmus elleni közös fellépést is erősíti.²⁷ A rendészetet támogató civil szektor a második szintje a terrorprevenációs szemlélet szükségét illetően.

Az egyik legnagyobb kihívás talán az, hogyan lehet a terrorellenes küzdelemben valamennyi szükséges szereplőt a kellő mértékben bevonni, az általuk vállalható szerepről és felelősségvállalásról meggyőzni, illetve az ehhez szükséges ismeretanyagot átadni és folyamatosan frissen tartani. Ebből a szempontból minden modern eszköznél előbbre való a személyes kapcsolatépítés és a kapcsolatápolás a társadalom szereplőivel, mivel enélkül nem lehet sikeresen alkalmazni a prevenációs vívmányokat. Minden technikai, technológiai megoldás sikeres bevezetése előtt, közben és utána prioritást élvez a célközönség egyszerű és célirányos tájékoztatása a prevenációs céljainkról és annak sokszínűségéről, felvilágosító és figyelemfelhívó előadások, fórumok és kerekasztal-beszélgetések formájában. Ennek során nyílik alkalom a terrorprevenációs anyagok promóciójára is.

A terrorprevenációs eszközök evolúcióját természetes módon végigkíséri a humán jelenlét és az ember-ember közvetlen kapcsolata. Az alkalmazott technikai eszközök használatánál és modernizálásánál folyamatosan jelen van az ember, mint fő közvetítőelem.

Az előző fejezetben említett ISIL aktivizálódása drasztikusan kihatott a terrorellenes prevenációs intézkedések felgyorsítására, a társadalom lehetséges kihívásokra való felkészítésére és az arra adandó válaszokra. A 21. században a média szerepének előretörése, az „információs korszak” megjelenése, az alkalmazható médiaeszközök jelentős bővülése, radikális fejlődése lehetővé tette a megcélzott rétegek hatékonyabb megközelítését, növelte a kiaknázható lehetőségek kombinációs bevethetőségét is. Sajnos tényyszerű, hogy az ISIL-t támogató, kiszolgáló infokommunikációs háttér rendkívül fejlett, a közösségimédia-szereplésük kimagasló, a 21. század lehetőségeit e téren nagymértékben kihasználja. A propagandahálózata, a terjeszkedési politikája és a radikalizációra buzdító kampányai és végső soron az általuk és híveik által elkövetett terrorcselekmények ellen csak úgy lehet sikerrel fellépni és prevenációs lépéseket tenni, ha az ISIL által használt eszköz kínálta lehetőségekhez is igazodik a terrorellenes prevenációs politika.

Visszatérve a modern technológiai vívmányokra és eszközökre, nem hagyható figyelmen kívül, hogy a felhasználók egyre nagyobb tömegű információközlésre

²⁶ <https://www.coess.org/newsroom.php?news=Europol-EU-Terrorist-Threat-and-Tactics-have-become-more-complex-in-2018> (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.); www.hotrec.eu/about-us/mission-vision/ (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)

²⁷ www.coess.org/newsroom.php?page=position-papers (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)

és fogadásra váltak képessé.²⁸ Ezenkívül, az olyan mindennapi kommunikációs eszköz használata mint a telefon szintén átstrukturálódott a 21. század elején, az első két évtizedben a telefonos applikációk megjelenése és térhódítása is nagy hatással volt a prevenció intézkedéseibe való bevetettségére.

Az audio, vizuális és audiovizuális ismeretanyagok interneten keresztül, határon átívelő terjesztésének lehetősége drasztikusan hozzájárulhat ahhoz, hogy a szakemberek a legoptimálisabb kombinációkat vehessék be a társadalom felkészítésére a terrorizmussal szembeni sikeres védekezés érdekében. Egyúttal az internet segítségével szélesebb körű tájékozódáshoz, illetve különböző tematikájú és metodikájú tájékoztatáshoz is segítséget nyújthatnak. Az írásos, hosszabb-rövidebb terjedelmű célzott ajánlások, az új veszélyekről és lehetséges védekezésről szóló rövid szóróanyagok mellett figyelemfelhívó rövid üzenetek, animációs kisfilmek gyermekeknek és felnőtteknek, továbbá applikációk, kisvideóanyagok és e-learning típusú képzési anyagok, rendészeti szereplőkkel készített rövid interjúk is megjelentek a témában. Az említett kettő után a harmadik szint a széles körben vett lakosság terrorprevenció szemléletének kialakítása, fejlesztése, elérése, amelyekre léteznek jó példák a nagyvilágban.

Összefoglalás

A 21. század első felében megjelenő új típusú, jelentős emberáldozatokat követelő terrortámadásokra adott válaszok közül a biztonság tudatosítás a nemzetbiztonsági és rendészeti szektortól mindenképpen új szemléletet követel meg. Egy az addigi gyakorlattól jelentősen eltérő hozzáállást, a korábbi szűk, ügyeszerű, konspirált együttműködés helyett egy széles körű, nyílt kapcsolat kialakítását igényli a társadalommal.

A biztonság tudatosítás azon túlmenően, hogy jelentős segítséget nyújthat a terrorelhárítási feladatokhoz, további előnyöket is hordoz, így például erősítheti a rendészeti szervek, illetve az általuk végzett tevékenyégek társadalom általi pozitív megítélését, ami viszont további előnyökkel is járhat a rendészeti szervek számára.

A biztonság tudatosításra a legtöbb demokratikus országban hatékony eszközként tekintenek, amit jól mutat, hogy viszonylag rövid idő alatt milyen széles körben terjedt el. Azonban annak ellenére, hogy a kihívások azonosak, az egyes országokban a kivitelezésben, a megvalósításban, az alkalmazott eszközökben vannak eltérések. Ennek oka összetett. A biztonság tudatosítási program felépítését, működését, fejlettségi szintjét meghatározza az adott ország kultúrája, a társadalom és a rendészet addigi kapcsolata, a technológiai, anyagi, infrastrukturális lehetőségek, de kiemelt helyen szerepel a terrorizmus általi veszélyeztetettség is.

Érdekes, egyben természetesnek tűnő jelenség, hogy a biztonság tudatosítási programok kialakítása során jól megfigyelhető annak evolúciója, vagyis, hogy első lépésként a rendészeti szervek, titkosszolgálatok, azután a magánszektor, legvégül a magánszemélyek voltak azok, akik bekapcsolódtak a folyamatokba. Az itt elkezdett gondolatmenet folytatásaként a következő cikkünkben kitérünk azon országok

²⁸ http://tarsadalominformatika.elte.hu/tananyagok/informaciostarsadalo/lecke1_lap4.html (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)

biztoságtudatosítási programjainak legfontosabb vívmányaira (USA, Izrael, Egyesült Királyság, Franciaország), illetve bemutatjuk azok egyes – bizonyos szempontból követendő példaként is felhozható – elemeit, ahol a terrorprevenció e módjával kapcsolatosan már jelentős előrelépések történtek, illetve komoly tapasztalatok halmozódtak fel. A terrorizmus jelentőségére tekintettel, továbbá azt figyelembe véve, hogy ezzel a kockázati tényezővel az előttünk álló években is számolnunk kell, érdemes figyelemmel kísérni ezen országok jó gyakorlatait. Vizsgálni kell ezek felépítését, működési tapasztalatait, valamint eszközeit és módszereit azzal a céllal, hogy lehet és érdemes-e közülük valamelyiket a hazánkban jelenleg működő terrorprevenációs programokba akár változatlanul vagy a helyi folyamatokhoz való igazítást, fejlesztést követően adoptálni.

Felhasznált irodalom

- JASENSZKY Nándor (2019): *Mindennapi biztonság*. Budapest, Terrorelhárítási Központ. 7–8.
- KASZNÁR Attila (2017): A terrorelhárítás feladatrendszere a turizmusban. In KIGLICS Norbert szerk.: *II. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia Konferenciakötet*. Nagykanizsa, Pannon Egyetem. 48–55. Elérhető: https://uni-pen.hu/files/konferencia/2017/Teljes_konf_tanulmanykotet.pdf (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- RESPERGER István (2016): Az Iszlám Állam stratégiája, politikai, katonai tervei. *Acta Humana*, 5. sz. 85–102.

Internetes források

- 2015 Charlie Hebdo Attacks Fast Facts* (2019). Elérhető: www.cnn.com/2015/01/21/europe/2015-paris-terror-attacks-fast-facts/index.html (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- 7/7 Attacks: What Happened That Day?* (2015). Elérhető: www.bbc.com/news/uk-33253598 (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- About the Counter-Terrorism Committee*. Counter-Terrorism Committee. Elérhető: www.un.org/sc/ctc/about-us/ (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- Beslan school attack*. Encyclopaedia Britannica. Elérhető: www.britannica.com/event/Beslan-school-attack (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- Changes in Modus Operandi of Islamic State (IS) Revisited* (2016). Europol. Elérhető: www.europol.europa.eu/publications-documents/changes-in-modus-operandi-of-islamic-state-revisited (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- Common Terrorist Incidents and Techniques*. Elérhető: www.terrorism-research.com/incidents/ (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- Earthquakes*. Elérhető: <https://slideplayer.com/slide/9334617/> (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)

- Europol: EU Terrorist Threat and Tactics have become more complex in 2018* (2019). Elérhető: <https://www.coess.org/newsroom.php?news=Europol-EU-Terrorist-Threat-and-Tactics-have-become-more-complex-in-2018> (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- Global Counterterrorism Forum (GCTF)*. Elérhető: www.thegctf.org/ (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- Global Terrorism Index 2019*. Institute for Economics and Peace. Elérhető: <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2019/11/GTI-2019web.pdf> (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- Influenza Epidemic in Minnesota, 1918*. Elérhető: www.mnopedia.org/event/influenza-epidemic-minnesota-1918 (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- Információs társadalom 2.0 / Internet: a hozzáférés forradalma /1.4. Az internet megjelenése*. Elérhető: http://tarsadalominformatika.elte.hu/tananyagok/informaciostarsadalo/lecke1_lap4.html (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- Counter Terrorism and Radicalisation*. Elérhető: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/counter-terrorism_en (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- London Bridge: What we know about the attack* (2019). Elérhető: www.bbc.com/news/uk-50594810 (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- Mission & Vision*. HOTREC Association of Hotels, Restaurants & Cafes. Elérhető: www.hotrec.eu/about-us/mission-vision/ (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- Moscow Metro Bombs Kill Dozens* (2010). Elérhető: www.theguardian.com/world/2010/mar/29/moscow-metro-bombs-explosions-terror (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- Position Papers*. CoESS – Newsroom. Elérhető: www.coess.org/newsroom.php?page=position-papers (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- September 11 Attacks* (2018). Elérhető: www.history.com/topics/21st-century/9-11-attacks (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- Spanish flu poster (1918 and 2005)*. British Society for Immunology. Elérhető: www.immunology.org/spanish-flu-poster-1918-and-2005 (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- Teaching about Terrorism and Tolerance*. Elérhető: <https://usa.usembassy.de/classroom/terrorism.htm> (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- Terrorism Prevention*. Homeland Security. Elérhető: www.dhs.gov/science-and-technology/terrorism-prevention (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- Terrorism Prevention*. United Nations. Elérhető: www.unodc.org/unodc/en/terrorism/index.html (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- Terrorism Situation and Trend Report 2019 (TE-SAT)* (2019). Elérhető: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/terrorism-situation-and-trend-report-2019-te-sat> (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- Terrorist drives truck through a Bastille Day celebration*. Elérhető: www.history.com/this-day-in-history/2016-nice-terrorist-attacks (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- Terrorists Bomb Trains in Madrid*. Elérhető: www.history.com/this-day-in-history/terrorists-bomb-trains-in-madrid (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)

- Terrorizmus az EU-ban: támadások és letartóztatások az elmúlt években* (2019). Európai Parlament. Elérhető: www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/security/20180703STO07125/terrorizmus-az-eu-ban-tamadasok-es-letartoztasok-az-elmult-evekben (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)
- Az Unió a terrorizmus elleni harcban.* Európai Tanács – Az Európai Unió Tanácsa. Elérhető: www.consilium.europa.eu/hu/policies/fight-against-terrorism/ (A letöltés dátuma: 2020. 03. 21.)